

annex/icao_annex_13_aircraftaccidentandincidentinvestigation.pdf.download.pdf/AN13_cons.pdf (дата звернення: 23.09.2024).

5. Klinkner M. Forensic science expertise for international criminal proceedings: an old problem, a new context and a pragmatic resolution. *The International Journal of Evidence & Proof*. 2009. No. 13. Pp. 102–129. DOI: 1350/ijep.2008.12.1.284 (дата звернення: 23.09.2024).

6. Експерти КНДІСЕ проводять дослідження бортових самописців із повітряних суден росіян, збитих українськими військовими / КНДІСЕ. 14.06.2023. <https://kndise.gov.ua/eksperty-kndise-provodyat-doslidzhennya-bortovyh-samopyscziv-iz-povitryanyh-suden-rosiyan-zbytyh-ukrayinskymy-viyskovymy/> (дата звернення: 23.09.2024).

7. Коментарі директора Київського науково-дослідного інституту судових експертиз щодо роботи фахівців з розслідування катастрофи літака Boeing 737 поблизу Тегерана / КНДІСЕ. 16.01.2020. URL: <https://kndise.gov.ua/komentari-dyrektora-kyyivskogo-naukovo-doslidnogo-institutu-sudovyh-ekspertyz-shhodo-roboty-fahivcziv-z-rozsliduvannya-katastrofy-litaka-boeing-737-poblyzu-tegerana/> (дата звернення: 23.09.2024).

Одерій Олексій,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики ДонДУВС

Одерій Максим,

молодший інспектор-кінолог КЦ
ГУНП в Донецькій області, капрал
поліції

ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК ДЛЯ ПОШУКУ ТА ВИЯВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ (ОКРЕМИЙ АСПЕКТ)

Злочини, пов'язані із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів утворюють окрему групу (ст. 305–322 Кримінального кодексу України), яка має специфічний предмет, що й обумовлює особливості їх виявлення та досудового розслідування. Науковці та практики постійно приділяють увагу цьому питанню, проте ми спробували подивитись на окремі аспекти цієї проблеми очима кінолога.

Пошук наркотичних засобів службовими собаками вже давно визнаний у всьому світі вельми ефективним методом². У міжнародній практиці навіть траплялися випадки, коли злочинні угруповання активно протидіяли такий діяльності. Так, у Республіці Колумбія наркаторговці злочинного угруповання

² Відповідно до п. 4 ст. 4 Розділу I (Загальні положення) «Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України» спеціальні собаки – службові собаки, підготовлені для пошуку й виявлення наркотичних засобів та психотропних, вибухових речовин, стрілецької зброї і боєприпасів тощо [1].

«Урабенос» встановили винагороду 70 тис. доларів (!!!) за голову поліцейського собаки (німецька вівчарка), який знайшов рекордну кількість наркотиків (2018 р.). Шестирічна Сомбра працювала в портах на Атлантичному узбережжі, включно з містом Турбо, з якого на різних видах водного транспорту перевозили великі партії кокаїну по всьому світу. Саме в цьому порту поліцейський собака знайшов 5,3 т зазначеного наркотика, а потім ще 4 т, які ховали в автомобільних частинах, призначених для експорту. Через загрозу для тварини її довелося перевести в безпечне місце [2].

Поряд із цим результативність застосування службових собак у практичній діяльності правоохоронних органів України підтверджується численними позитивними прикладами з практичної діяльності, про що інформується суспільство через ЗМІ та сторінки соціальних мереж відповідних служб тощо. Навіть під час поверхневого ознайомлення з соціальними сторінками кінологічних підрозділів Національної поліції України можна побачити достатньо таких прикладів [3; 4; 5; 6].

Зауважимо, що свого часу під час відрядження до Китайської Народної Республіки (надалі – КНР) один із авторів безпосередньо мав можливість ознайомитися з роботою одного з розплідників Народної поліції КНР у місті Далянь (до 1950 р. – Дальній³), де пересвідчився в тому, що переважно для пошуку наркотичних засобів поліціанти на той час використовували німецьких вівчарок і спанієлів (2006–2009 роки). Щодо спанієлів у спеціальній літературі зазначено, що завдяки своїм маленьким габаритам вони не наганяють страху, легко проникають у важкодоступні місця, під час патрулювання зазвичай не викликають підозри в наркоманів (якщо вони не знають призначення цих собак). Відсутність у цих собак намордника не викликає нарікань громадян. Для маскуванню таких собак уміщують до господарської сумки, як це зазвичай роблять під час транспортування дрібних тварин. Такий прийом маскуванню не викликає особливої цікавості у публіки. Кінолог, рухаючись серед людей, створює умови для активної роботи собаки, голова якої розміщена на рівні речей, що перебувають на землі або в руках у пасажирів. Незлостивість спанієлів дає змогу використовувати їх під час обшуків у приміщеннях. Цих собак можна успішно застосовувати для зашифрування дій під час проведення оперативних комбінацій [7, с. 98]. Але, повертаючись до сучасних проблем у реаліях війни, звернемо увагу на деякі аспекти.

1. Закон України «Про Національну поліцію» визначає службового собаку як спеціальний засіб (п. 7 ч. 2. ст. 42) і водночас підкреслює, що застосовувати спеціальні засоби має право лише особа, яка пройшла спеціальну підготовку (ч. 2 ст. 45) [8]. Тобто службові собаки є спеціальним засобом зі спеціальним статусом (оскільки використовувати його може лише поліцейський, який пройшов спеціальну підготовку – кінологічну). Інколи застосовують термін «службова тварина», але його юридичного визначення ми не знайшли. Отже, службового собаку фактично прирівняно до кайданок або інших спеціальних

³ У 1950 році уряд СРСР місто Дальній безоплатно передав Китайській Народній Республіці. Його перейменували на Далянь. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B0%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D1%8C>

засобів (із відповідними юридичними наслідками). З погляду цивільного законодавства тварини належать до речей, тому, виходячи з цих позицій, профільним законодавством «службових собак» віднесено до розряду матеріальних цінностей, що перебувають на балансі установи⁴. Така ситуація є вкрай дискусійною! Як стверджують кінологи, собака – це те створіння (на відміну від звичайної матеріальної речі), якому інколи можна довірити власне життя!!! Як вихід із такої ситуації правильно було б запропонувати вивести службову собаку зі статусу «спеціальний засіб» та визначити її як «службову тварину», описавши відповідним чином цей термін з огляду на той факт, що недоцільно обмежуватися лише собаками та конями (кінна поліція), бо можливо у перспективі, наприклад, в Управлінні авіації та поліції на воді Національної поліції України з'являться водні патрулі із (як варіант) дельфінами, або інші тварини стануть на допомогу поліції. До слова, у науковій літературі вже є повідомлення навіть про викристання медоносних бджіл для виявлення вибухівки⁵. Прогностичний підхід у юридичних конструкціях певних нормативних актів не є новим для вітчизняного законодавця, яскравим прикладом чого є Закон України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів», де законодавець прямо передбачив (поряд із такими термінами, як «наркотичний засіб» або «психотропна речовина») термін «аналогі наркотичних засобів та психотропних речовин», усвідомлюючи, що злочинці можуть виготовити речовини з властивостями наркотичного засобу або психотропної речовини, але які ще не відображені у відповідному Переліку⁶.

Альтернативним способом вирішення розглядуваної проблеми також може бути рекомендація щодо введення у відповідні нормативні акти окремих статей, наприклад, «Застосування службових собак» [12, С. 397] або «Застосування службових коней». У будь-якому випадку ситуація потребує уваги з боку законодавця.

2. Організація підготовки собак із використанням запахозамінників (а не оригіналів) тих речовин, які має в подальшому шукати службовий собака – є доволі спірним питанням. Практики більше схиляються до оригінальних запахів, хоча при цьому визнають, що підготовка службових собак із використанням запахозамінників організаційно легше, проте ефективність втрачається, оскільки службова собака може не відпрацювати на оригінал. Своєю чергою робота з оригінальними пахучими речовинами потребує

⁴ Відповідно до ст. 180 Цивільного кодексу України тварини є особливим об'єктом цивільних прав, на яких поширюється правовий режим речі, тобто собака є майном, об'єктом права власності. Крім того, ч. 1 ст. 1187 згаданого Кодексу відносить собак (службових та бійцівських порід) до засобів підвищеної небезпеки [9].

⁵ На думку окремих науковців, використання медоносних бджіл для виявлення слідів парів мін – це альтернативний, точний і високочутливий метод, що забезпечує обстеження великої території, навіть важкодоступної, без ризику для життя людини [10].

⁶ Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтворюють [11].

створення в територіальних підрозділах кінологічних служб та органів окремих приміщень для зберігання зразків запахів, визначення методичних засад використання таких зразків, а також відповідальних осіб за організацію дотримання правил безпеки та законності використання тих чи інших зразків. При цьому зауважимо, що закордонні колеги хоча й виробляють дуже якісні запахозамінники, однак самі тренують собак, використовуючи оригінали [12, с. 408].

3. Останнім часом Державне бюро розслідувань, Національна поліція України за підтримки ТОВ «Нова пошта» значно активізують протидію незаконному обігу наркотиків в Україні. Зокрема правоохоронці посилюють контроль за вмістом відправлень та превентивні заходи для унеможливлення пересилки заборонених речовин через мережу відділень та поштоматів «Нової пошти» [13]. Це пов'язано з тим, що «Нову пошту», «Укрпошту» та інших перевізників злочинці активно використовують для пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (надалі – наркотичних засобів). При цьому зловмисники використовують різноманітні хитрощі з метою протидії виявленню запахових слідів згадуваних об'єктів службовими собаками. Серед таких можна назвати такі:

а) доволі популярним є використання автопасти, оскільки вона за відносно дешевиною має стійкий сильний запах, а під кришкою немає захисної плівки. Наркотичний засіб можуть помістити безпосередньо під кришкою, проте переважно занурюють углиб умісту, про що свідчить відповідний надріз на пасті, який візуально проглядається під кришкою;

б) злочинці опанували фабричний механізм розпакування та запакування певних смаколиків без явно помітних слідів на упаковці. Переважно йдеться про сухарики, чіпси, крекери, горішки, каву тощо, серед яких розміщують наркотичні засоби. Як слушно помітили практики, такий уміст посилок викликає певну підозру, оскільки означені смаколики наявні у вільному доступі в крамницях навіть прифронтових місць.

Отже, окреслена проблематика використання службових собак для пошуку та виявлення наркотичних засобів безперечно ще потребує додаткової фахової дискусії та пошуку шляхів вирішення, а наведені приклади способів пересилки злочинцями заборонених об'єктів стануть у пригоді практикам для протидії незаконному обігу наркотичних засобів.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 01.11.2016 № 1145 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16>

2. Колумбийская мафия охотится на собаку, нашедшую 10 тонн кокаина. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-44977825>.

3. Кінологи поліції Донеччини продовжують вести боротьбу із незаконним обігом наркотичних речовин та прекурсорів. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=2002812120112765&id=100011519888019&rdid=QO4scPdZSiVdG6r

4. Рена знайшла канабіс. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1985849935142317&id=100011519888019&rdid=plheSUDwKD8jUoiC
5. Чотирилапі «поліцейські» Донеччини допомогли виявити 10 кг вибухівки та стільки ж наркотиків https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1943029609424350&id=100011519888019&rdid=gVNJMqkPSbCryBg9
6. Кінологічні розрахунки допомогли виявити заборонені предмети та речовини. URL: <https://www.facebook.com/share/p/dcKhXXoH1teYTxc7/?mibextid=WC7FNe>
7. Одерій О. В. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів : наук.-практ. посіб. / О. В. Одерій, В. М. Лисенко. Харків : Золоті сторінки, 2004. 164 с.
8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
9. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
10. Жукорський О. М., Атарщикова А. М. Апімоніторинг стану навколишнього середовища. *Бджільництво України*. Випуск 9. С. 40–45. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2058317>
11. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів : Закон України // Відомості Верховної Ради України, 1995 р., № 10, ст. 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14#Text>
12. Селюков В. С. Адміністративно-правові засади кінологічного забезпечення правоохоронної діяльності в Україні : монографія. Київ : ВД «Інтернаука», 2020. 470 с.
13. ДБР, Нацполіція та Нова пошта посилюють взаємодію для унеможливлення відправки наркотичних засобів через мережу компанії. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-nacpoliciya-ta-nova-poshta-posilyuyut-protidiyu-perepravlennyu-narkotichnih-zasobiv-cherez-poshtovi-posilki-video>